

FORSKASTIC HOVEDLITT.

= PENSUM (Positiv Ansikelse)
= I NUTERLITT

ASBJØRN KJØNSTAD, ASLAK SYSE OG MORTEN KJELLAND

VELFERDSRETT I

GRUNNLEGGENDE RETTIGHETER, RETTSSIKKERHET OG TVANG

Innhold

KAPITTEL 1

Grunnbegreper og grunnprinsipper i velferdsretten 25

1.1 Begrepet velferdsrett 25

1.1.1 Innledning 25

1.1.2 Konkurransesamfunnet 26

1.1.3 Solidaritetsamfunnet 27

1.1.4 Mellom konkurransesamfunnet og solidaritetsamfunnet 27

1.1.5 Kjemtegen ved velferdsretten 28

1.1.6 Oversikt over innholdet i boka. Velferdsrett I og II 31

1.2 Hva velferdsretten omfatter 32

1.2.1 Trygderett 32

1.2.2 Helseret 33

1.2.3 Sosialrett 35

1.2.4 Opplæring 35

1.2.5 Arbeidsrett 36

1.2.6 Andre rettsområder av betydning for velferdsretten 37

1.3 Velferdslovgivningens verdigrunnlag 40

1.3.1 Innledning 40

1.3.2 Trygderett 40

1.3.3 Helseret 41

1.3.4 Sosialrett 42

1.3.5 Opplæring 43

1.3.6 Arbeidsrett 44

1.3.7 Generelt om formålsparagrafene 45

1.4 Administrering av velferdsrettak 46

1.4.1 Innledning 46

1.4.2 Storting og regjering 47

1.4.3 Departementer, direktorater og underliggende organer 48

1.4.3.1 Trygdetovgivning 48

GYLDENDAL
JURIDISK

1.4.3.2	Helselovgivningen	49
1.4.3.3	Sosiallovgivningen	49
1.4.3.4	Opplysningslovgivningen	51
1.4.3.5	Arbeidsrettslig lovgivning	51
1.4.4	Regionale statlige enheter og fylkeskommune	51
1.4.5	Kommune	52
1.4.6	Private tjenesteytere	53
1.4.7	Nedertapspektivet	56
1.5	Finansiering av velferdstiltak	56
1.5.1	Staten	56
1.5.2	Folketrygden	57
1.5.3	Fylkeskommune	59
1.5.4	Kommune	59
1.6	Personkrets	59
1.6.1	Oversikt	59
1.6.2	Medlem i folketrygden	60
1.7	Rettslige og sosialpolitiske kjennetegn ved velferdstiltakene	62
1.7.1	Innledning	62
1.7.2	Naturalytelser, tjenester og penger	62
1.7.3	Ytelser til livsopphold, ytelser til å dekke spesielle behov og ytelser til å dekke ikke-økonomisk tap	64
1.7.4	Førebrygende tiltak, hjelp til selvhjelp og understøttelse	65
1.7.5	Korttidstelsler, ytelser i omstillingsperioder og langtidytelser	67
1.7.6	Integrering og segregering	68
1.7.7	Frivillighet (tilbud) og tvang	69
1.7.8	Gratis ytelser eller krav om motytelser	71
1.7.9	Universelle eller behovsprøvde ytelser	72

KAPITTEL 2

Rettighetstenkningen i velferdstretten	75
2.1 Innledning	75
2.2 Rettskildene i velferdstretten	76
2.2.1 Innledning	76
2.2.2 Grunnloven	77
2.2.2.1 Generelt	77
2.2.2.2 Grunnlovsbestemmelser av særlig betydning for velferdstretten	78
2.2.2.3 Særlig om vern av trygderettigheter	81
2.2.3 Internasjonale kilder	85
2.2.3.1 Oversikt	85
2.2.3.2 Menneskerettigheter	86
2.2.3.3 EU/EØS-retten	89
2.2.3.4 Andre lands rett	93
2.2.4 Lovgivning	93
2.2.5 Lovforarbeider og etterarbeider	94
2.2.5.1 Forarbeider	94
2.2.5.2 Etterarbeider	95

2.2.6	Forskrifter og deres forarbeider	95
2.2.6.1	Forskrifter til velferdslovgivning	95
2.2.6.2	Forarbeider til forskrifter	96
2.2.7	Rettspraksis	97
2.2.7.1	Generelt	97
2.2.7.2	Presiseringer for ulike deler av velferdstretten	98
2.2.8	«forvaltningsdomstolers» praksis	101
2.2.8.1	Trygderetten og dens praksis	101
2.2.8.2	Fylkesnemndene	103
2.2.8.3	Andre organer med et visst domstolspreg	103
2.2.9	Administrativ praksis	104
2.2.10	Administrative uttalelser	105
2.2.11	Rettsoppfatninger	106
2.2.12	Reelle hensyn	106
2.3	Rettighetsbegrepet i velferdstretten	107
2.3.1	Innledning	107
2.3.2	Rettigheter, verneregler og kontrollregler	108
2.3.3	Skillet mellom rettskrav og konkurranse om knappe ressurser	109
2.3.4	Analysmodell for om det foreligger en rettighet	110
2.3.5	Faste og vurderingspregede regler	111
2.3.6	Fordele og ulemper ved et rettighetsystem	114
2.4	Rettsikkerhet	115
2.4.1	To hovedbetydninger av ordet rettsikkerhet	115
2.4.2	Materielle regler	115
2.4.3	Prosessuelle regler	116
2.4.4	Personelle regler	116
2.4.5	Kontrollorganer	117
2.4.6	Domstolskontroll	117
2.4.7	Rettsikkerhet må balanseres mot andre verdier	118

KAPITTEL 3

Opplyring, arbeid og arbeidsløshet	123	
3.1 Innledning	123	
3.1.1	Om relasjonen mellom opplæring og arbeid	123
3.1.2	Opplæring og arbeid. Formål og lovgrunnlag	125
3.1.3	Framstillingen videre	127
3.2	Menneskerettslige og grunnlovsmessige krav til lovgivningen	128
3.2.1	Menneskerettighetene og retten til opplæring	128
3.2.2	Menneskerettighetene og retten til arbeid	130
3.2.3	Om retten til opplæring i Grunnloven	131
3.2.4	Om retten til arbeid i Grunnloven	133
3.3	Retten til opplæring	135
3.3.1	Allment om opplæringsretten. Opplæringsloven	135
3.3.1.1	Rett og plikt til grunnskoleundervisning	135
3.3.1.2	Rett til videregående opplæring	137

3.3.1.3	Valg av opplæringspråk. Tegnspråk mv.	137
3.3.1.4	Ansvar for opplæring og opplæringsinnhold.	138
3.3.2	Opplæring før skolepliktig alder. Barnhegernet.	139
3.3.3	Retten til tilrettelagt undervisning og spesialundervisning.	141
3.4	Retten til arbeid.	143
3.4.1	Innledning.	143
3.4.2	Arbidsmarkedsloven og Arbeids- og velferdsetaten (Nav).	144
3.4.3	Arbeidsformidling og arbeidsmarkedsstiftak.	146
3.4.4	Arbidsmarkedsstiftak og andre tiltak for personer med nedsett funksjonsevne.	148
3.4.5	Retten til trygdeytelser ved ulike atfergstiltak.	150
3.4.6	Krav til tilrettelegging av arbeidsplassen. Diskrimineringsvern.	152
3.5	Dagpenger under arbeidsløshet.	154
3.5.1	Innledning.	154
3.5.2	Tidsbegrensning av ytelsen.	155
3.5.3	Vilkår om tap av arbeidsinntekt og arbeidstid.	155
3.5.4	Krav til tidligere inntekt (kvalifikasjonskravet).	156
3.5.5	Grunnleggende krav til arbeidssøkeren.	157
3.5.5.1	Øversikt over vilkårene.	157
3.5.5.2	Vedkommende må være «arbeidsfør».	157
3.5.5.3	Vedkommende må være «reell arbeidssøker».	158
3.5.5.4	Vedkommende må være tilnærmet Nav.	160
3.5.5.5	Vedkommende må være tilnærmet Nav.	160
3.5.6	Forlenging ventetid og tidsbegrenset bortfall av dagpenger («avstengning»).	160
3.5.7	Vilkår om søknad. Ventetid.	162
3.5.8	Bortfall av retten til dagpenger.	162
3.5.9	Dagpengenes størrelse.	163
3.5.10	Utrulling ved delvis arbeidsløshet.	165
3.5.11	Avbrudd i dagpengeperioden.	165
3.5.12	Utbetalingsregler. Misbruk.	166
3.5.13	Klagerregler og overprøvningsmuligheter.	167

KAPITTEL 4

Helse- og omsorgstjenester fra kommunen

4.1	Innledning.	171
4.1.1	Nv/avgivning om helse- og omsorgstjenester fra 2012.	171
4.1.2	Krettinger og behov.	172
4.1.3	Begrepsbruk.	173
4.1.4	Plan for framstillingen videre.	174
4.2	En oversikt over kommunens plikter etter helse- og omsorgstjenesteloven.	174
4.2.1	Lovens formål og virkeområde.	174
4.2.2	Helse- og omsorgstjenestens generelle oppgaver og tjenester.	175
4.2.3	Særlige oppgaver tillagt den kommunale helse- og omsorgstjenesten.	177
4.2.4	Særlig om kommunens ansvar for boliger til vanskeligstilte.	177

4.2.4.1	Utgangspunktet: En medvirkingsbestemmelse.	177
4.2.4.2	Et «rett til bolig» en menneskerett?	178
4.2.4.3	Beligpolitiske utfordringer.	179
4.2.4.4	Bolig for personer med funksjonsnedsettelser.	180
4.3	Rett til helse- og omsorgstjenester.	181
4.3.1	Innledning og rettskilder.	181
4.3.2	Rett til øyeblikkelig helse- og omsorgstjenest.	183
4.3.3	Rett til nødvendig helse- og omsorgstjenest.	185
4.3.4	Prioriteringsvalg for kommunale helse- og omsorgstjenester.	187
4.3.5	Rett til fastlege.	188
4.4	Krav om et tilstrekkelig og forsvarlig tjenestetilbud.	189
4.4.1	Innledning.	189
4.4.2	Kommunale «skal»-tjenester.	190
4.4.3	Samordning av tjenestetilbud.	194
4.4.3.1	Innledning.	194
4.4.3.2	Individuell plan.	194
4.4.3.3	Koordinering av tjenestetilbudet.	195
4.4.4	Brukermedvirkning, BPA og valg av tjenesteform.	197
4.4.4.1	Innledning.	197
4.4.4.2	Rett til tjenesteformen BPA.	198
4.4.4.3	Rett til sykehjems plass?	200
4.4.5	Omsorgstjenest og annen pårørendestøtte.	201
4.4.6	Krav til forsvarlighet og kvalitetforbedring.	203
4.5	Hvor skal tjenestene ytes?	205
4.5.1	Innledning.	205
4.5.2	Hvor sterkt står retten til hjemmebaserte tjenester?	206
4.5.3	Hvor «fritt» står en tjenestemottaker til å flytte til ny kommune?	207
4.6	Finansiering av helse- og omsorgstjenester.	210
4.6.1	Kort om finansiering av helse- og omsorgstjenester.	210
4.6.2	Samhandlingsreformen og kommunale oppgaver.	212
4.7	Vederlag for helse- og omsorgstjenester.	213
4.8	Saksbehandlings- og klagerregler.	215
4.8.1	Innledning.	215
4.8.2	Forsvaringslovens anvendelse.	215
4.8.3	Klage på vedtak om tjenester.	217
4.8.4	Domsstøpsprøving.	219

KAPITTEL 5

Spesialisthelsetjenester

5.1	Innledning.	223
5.2	Hovedhensyn.	223
5.3	Historiske linjer.	226
5.3.1	Rettsliggjøring av velferdstjenestet.	226
5.3.2	Fra endimensjonalitet til tredimensjonalitet.	226
5.4	Generelt om rett til nødvendige spesialisthelsetjenester.	228

5.4.1	Rettigheitsubjelker og pliktsubjelker	228
5.4.2	Nødvendighetsvurderingen – de tre elementene	229
5.4.2.1	Oversikt	229
5.4.2.2	Pasientens behov	230
5.4.2.3	Fornøyet nytte av helsehjelpen	231
5.4.2.4	Forholdsmessighetsprinsippet	232
5.4.2.5	Helsevurdering: Kriterienss relativitet	233
5.4.3	Fastsettelse av den konkrete helsehjelpen	233
5.4.4	Frister – et flersporet system	235
5.5	Presiseringer for utvalgte typer rettigheter	237
5.5.1	Rett til vurdering	237
5.5.2	Rett til fornyet vurdering («second opinion»)	239
5.5.3	Rett til valg av behandlingssted	240
5.5.4	Rett til individuell plan	242
5.5.5	Rett til syketransport	243
5.5.6	Rett til aborttinger	245
5.5.7	Rett til smittevern hjelp	245
5.5.8	Andre særlover	246
5.6	Saksbehandling og klage	247
KAPITTEL 6		
Sykdomsbaserte trygdeytelser		
6.1	Innledning	253
6.2	To fellesvilkår	254
6.2.1	Det medisinske vilkåret	254
6.2.1.1	Generelt	254
6.2.1.2	Presiseringer av sykdomsbegrepet	256
6.2.1.3	Et relativt sykdomsbegrep: Diagnostiser og symptomteori	259
6.2.2	Årsakskrav	259
6.2.2.1	Et dobbelt årsakskrav	259
6.2.2.2	Forholdet til medvirkningsreglene	261
6.2.3	Bevis	261
6.3	Sykpennger	262
6.3.1	Innledning	262
6.3.2	Vilkår	263
6.3.2.1	Tilknyting	263
6.3.2.2	Alder	264
6.3.2.3	Sykdom eller skade	264
6.3.2.4	Arbeidsuførhet	266
6.3.2.5	Årsakskrav: Avdempet hovedsaksliære	267
6.3.2.6	Aktivitetstilsk	268
6.3.3	Urmåling	268
6.3.3.1	Arbeidsakrere	268
6.3.3.2	Selvsendig næringsdrivende	271
6.3.3.3	Frlansere	272
6.4	Arbeidsavklaringspennger	274

6.4.1	Innledning	274
6.4.2	Vilkår	275
6.4.2.1	Tilknyting	275
6.4.2.2	Alder	276
6.4.2.3	Sykdom, skade eller lyte	276
6.4.2.4	Arbeidsuførhet	278
6.4.2.5	Årsakskrav: Vessentlighetsliære	280
6.4.2.6	Aktivitetstilsk	281
6.4.3	Urmåling – arbeidsavklaringspengens størrelse	284
6.4.4	Særregler om «venteperioder»	285
6.5	Uføretygd	285
6.5.1	Innledning	285
6.5.2	Vilkår	286
6.5.2.1	Tilknyting	286
6.5.2.2	Alder	287
6.5.2.3	Sykdom, skade eller lyte	287
6.5.2.4	Nedsatt inntektsevne	288
6.5.2.5	Årsakskrav: Tradisjonell hovedsaksliære	289
6.5.2.6	Aktivitetstilsk	290
6.5.3	Urmåling	291
6.6	Yrkesskadetrygd og særfordeler	293
6.7	Behandling, klage og domstolskontroll	298
6.7.1	Sentrale aktører og trinn i saksbehandling	298
6.7.2	Overprøving av avgjørelser	299
6.8	Kort om bevis	301
KAPITTEL 7		
Trygdeytelser på bakgrunn av barneomsorg og familierforhold		
7.1	Innledning	305
7.2	Ytelser ved gravdret, fødsel og adopsjon	306
7.2.1	Innledning	306
7.2.2	Foreldrepennger	308
7.2.2.1	Generelle vilkår for rett til foreldrepennger	308
7.2.2.2	Stønadsperioden ved fødsel	310
7.2.2.3	Stønadsperioden ved adopsjon	313
7.2.2.4	Urmåling av foreldrepennger	314
7.2.2.5	Fedrekvotere	315
7.2.2.6	Mødrkvotere	317
7.2.2.7	Gradder uttak og utsatt stønadsperiode	318
7.2.2.8	Enslig mor eller far med omsorg	320
7.2.3	Engangstønnd ved fødsel og adopsjon	320
7.2.4	Svangertskapspennger	321
7.2.5	Andre stønnder forbundet med svangerskap, fødsel og adopsjon	322
7.2.6	Fører foreldrepenngerene till eldre førstegangsfødende?	323
7.3	Ytelser till enslig mor eller far	324

7.3.3	Innledning	324
7.3.2	Vilkar for rett til ytelser etter ftrl. kap. 15	325
7.3.2.1	Aleoneomsorg for barn	325
7.3.2.2	Barnes alder	326
7.3.2.3	Omsoingspensjonens sivilstand, formøtt og i praksis	327
7.3.2.4	Tilknytning til Norge	329
7.3.2.5	Krav om yrkesrettet aktivitet	330
7.3.3	Overgangsstønnad	332
7.3.3.1	Vilkar for overgangsstønnad	332
7.3.3.2	Utråning av overgangsstønnad	333
7.3.3.3	Akkortning av overgangsstønnad	334
7.3.4	Tilleggsstønnader for foreldre i utdanning eller som er arbeidssøkere	336
7.3.5	Stønad til barnetilsyn når i arbeid	337
7.3.6	Misbruk og sanksjonsregler i ftrl. kap. 15	339
7.3.7	Utviklingsstøkk i antallet stønadsottakere og deres økonomi	340
7.3.8	Rettspolitiske vurderinger	343
7.4	Barnetrygd	344
7.4.1	Innledning	344
7.4.2	Hvem har rett til barnetrygd?	344
7.4.3	Barnetrygdens størrelse	346
7.5	Kontantstøtte	347
7.5.1	Innledning	347
7.5.2	Vilkar for kontantstøtte	348
7.5.3	Kontantstøttens størrelse og utbetaling	350
7.5.4	Rettspolitiske synspunkter	351
7.6	Ytelser til etterlatte	353
7.6.1	Innledning	353
7.6.2	Ytelser til gjenvlevende ektefelle	353
7.6.2.1	Vilkar	353
7.6.2.2	Etterlattepensjon	354
7.6.3	Barnepensjon	356
KAPITTEL 8		
Inntektskiring ved høy alder		
8.1	Innledning	359
8.2	Oversett over pensjonsordninger	360
8.2.1	De tre hovedordningene	360
8.2.2	Folketrygdens alderspensjon	362
8.2.3	Tjenestepensjon	365
8.2.3.1	Privat sektor	365
8.2.3.2	Offentlig sektor	370
8.2.4	Individuelle pensjoner	372
8.3	Nærmere om folketrygdens nye alderspensjon	373
8.3.1	Grunnbegreper	373
8.3.2	Oppfølging av pensjonsrettigheter	375
8.3.2.1	Garantipensjon	375
8.3.2.2	Inntektspensjon	376
8.3.3	Samordning	377
8.4	Nærmere om tre andre folketrygdordninger	378
8.4.1	Den «gamle» alderspensjonsordningen	378
8.4.1.1	Grunnpensjon	378
8.4.1.2	Tilleggspensjon	379
8.4.1.3	Særligg	381
8.4.1.4	Forsørgertillegg	382
8.4.1.5	Nivåskilning gjennom minstepensjon	385
8.4.2	Den reviderte alderspensjonsordningen	386
8.4.2.1	Pensjonselmentene	386
8.4.2.2	Nivåskilning gjennom minste pensjonsnivå	387
8.4.3	Den kombinerte alderspensjonsordningen	388
8.5	Beregningstekniske regler	389
8.5.1	Levealderjustering og fleksible uttak	389
8.5.2	Indeksregulering	391
8.5.3	Omregulering	392
8.5.4	Samordning med helsefønester	392
8.6	Eksport av alderspensjon	393
8.7	Særregler ved yrkesskader	394
KAPITTEL 9		
Fattigdomsbekjempelse, økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogram		
9.1	Innledning	399
9.2	Oversett og historisk tilbakeblikk: Menneskerettigheter	401
9.2.1	Historikk og fattigdomsgrensar	403
9.2.2	Menneskerettigheter	403
9.2.3	Grunnlovbestemmelser	405
9.3	Dagens fattigdomsbekjempelse	406
9.3.1	Regjeringens overordnede politikk	406
9.3.2	Pensjonsinntektene har økt vesentlig mer enn sosialhjelpen	407
9.3.3	Hvem er fattige, og hvem mottar sosialstønad?	408
9.4	Økonomisk rådgivning, frivillig og tvungen gjeldsordning	410
9.5	Reglene om økonomisk sosialhjelp	411
9.6	Stønad til livsopphold – rettskravsbestemmelsen	412
9.6.1	Innledning	412
9.6.2	Begrepet livsopphold	413
9.6.3	Utgifter til livsopphold skal primært dekkes ved arbeid eller på annen måte	414
9.6.4	Stønadsnivået	416
9.6.4.1	Individuell behandling og retningslinjer for stønadsnivået	416
9.6.4.2	Forsvaret og selvhjelpenhet	418
9.6.4.3	Opholdskommunens ansvar	421

9.6.5	Formen på stønaden	422
9.6.6	Utbetaling av stønaden	423
9.6.7	Løngtidsmottaker av økonomisk stønad	424
9.6.8	Rettslaget – rettsanvendelseskjønn eller fritt forvalningskjønn?	425
9.7	Sosialhjelp i særlige tilfeller – etter skjønn	427
9.8	Vilkår for økonomisk stønad	429
9.8.1	Innledning	429
9.8.2	Hovedreglene om vilkår	430
9.8.3	Aktivitetsplikt for personer under 30 år	432
9.8.4	Utnøk fra aktivitetsplikt ved «tungveidende grunner»	433
9.8.5	Konsekvenser av vilkårsbrudd	434
9.9	Kvalifiseringsprogram og kvalifiseringsstønad	435
9.9.1	Innledning	435
9.9.2	Kvalifiseringsprogram	436
9.9.3	Kvalifiseringsstønad	439
9.9.4	Rettspolitiske vurderinger	440
9.10	Midlertidig botilbud for den som trenger det	441
9.11	Mulige følger av å gi uriktige opplysninger	444
9.12	Klage over vedtak	445
9.12.1	Hvilke vedtak kan påklages?	446
9.12.2	Klageorgan og klageorganets kompetanse	446
9.12.3	Rettsligspræg og domstolsprøving	447

KAPITTEL 10

Tvangshjemler og tvangsbruk i velferdretten	451	
10.1 Sosial kontroll og bruk av tvang	451	
10.1.1 Innledning	451	
10.1.2	Plan for framstillingen i dette kapittel	452
10.2	Om rettigheter, verneverger og kontrollregler	453
10.2.1	Innledning	453
10.2.2	Overordnede verdier når interessene til «vake» grupper skal ivaretas	454
10.2.3	Verneverger	456
10.2.4	Kontrollregler	458
10.3	«Skjult tvang» I lovgivningen. Velferdstatens to ansikter	459
10.4	Legaltisprinsippet som skranke for tvangsbruk. Begrunnelsene for tvangshjemler	461
10.4.1	Legaltisprinsippet	461
10.4.2	Begrunnelser for tvangshjemler i velferdsløvgivningen	461
10.4.3	Øversikt over tvangshjemlene i velferdsløvgivningen	463
10.5	Menneskerettigheter som beskytter den personlige integritet	464
10.5.1	Menneskerettighetenes stilling i norsk rett	464
10.5.2	Den europeiske menneskerettskonvensjonen	465
10.5.3	FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter	470

10.5.4	FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter	471
10.5.5	FN-konvensjonen om barns rettigheter	471
10.5.6	FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter	473
10.5.7	Folkerettslige rekommandasjoner	474
10.6	Psykisk helsevernloven	475
10.6.1	Den viktigste helseloven som griper inn i borgernes frihet	475
10.6.2	Historikler	476
10.6.3	Rettskilder	477
10.6.4	Lovens alminnelige bestemmelser	479
10.6.5	Frivillig psykisk helsevern	480
10.6.5.1	Innledning	480
10.6.5.2	Frivillig inngivelse uten vilkår	480
10.6.5.3	Frivillig inngivelse med vilkår om tilbakehold	482
10.6.5.4	Et modifisert konverneringsforbud	484
10.6.6	Tvingen observasjon	485
10.6.7	Etablering av tvungen psykisk helsevern	487
10.6.7.1	Innledning	487
10.6.7.2	Grunnvilåret «alvorlig sinnslidelse»	489
10.6.7.3	Minst ett lovretet tillegsvilkar må foreligge. Dødfall av samtykkekompetanse	491
10.6.7.4	Tvungen psykisk helsevern må framstå som det «minste inngreps»	494
10.6.7.5	Faglige og materielle krav ved tvungen psykisk helsevern	495
10.6.7.6	Krav om en skjønnmessig helsevurdering	496
10.6.7.7	Prosessuelle krav ved etablering av tvungen psykisk helsevern	500
10.6.7.8	Pasientens rett til informasjon og rett til individuell plan	502
10.6.7.9	Strengt krav til vedtakets utforming og begrunnelse	503
10.6.7.10	Kravet om regelmessige kontrollundersøkelser av tvangsinlagte pasienter	503
10.6.8	Kontrollkomisjonens overprøving av vedtak om tvangsbruk	503
10.6.9	Tvangsmidler og tvangsbehandling under institusjonsopphold	505
10.6.9.1	Innledning	505
10.6.9.2	Tvangsmidler	506
10.6.9.3	Tvangsbehandling	508
10.6.10	Pasienters personlige integritet skal ivaretas	511
10.7	Tvangshjemler og tvangsbruk i Barnevernet	512
10.7.1	Innledning	512
10.7.2	Onsogsovertakelse og fratakelse av foreldreansvaret	513
10.7.2.1	Innledning	513
10.7.2.2	Vilkår for onsogsovertakelse	514
10.7.2.3	Plaseringsalternativer	517
10.7.2.4	Samarbeidsplanene	518
10.7.2.5	Fratakelse av foreldreansvaret. Adopsjon etter barnevernloven	519
10.7.2.6	Forbud mot å ta barn under barnevernet ut av Norge	521
10.7.3	Institusjonsplassing av barn med atferdsansaker	522
10.7.4	Tvangsplassing som vern mot menneskehandel	525
10.7.4.1	Innledning	525

10.7.4.2 Inngrepsjener mot menneskehandel	525
10.7.5 Bruk av tvang i barnevernssituasjoner	527
10.8 Tvangsjener overfor rusmiddelavhengige etter helse- og omsorgstjenesteloven	531
10.8.1 Innledning	531
10.8.2 Samtykke til tilbakehold – hovedregelen om tvangsbruk	534
10.8.3 Tilbakehold i institusjon uten eget samtykke	535
10.8.4 Tilbakehold av gravide rusmiddelavhengige	537
10.8.5 Bruk av tvang i institusjoner for rusmiddelavhengige	539
10.9 Prosessuelle bestemmelser for tvangsvedtak fattet av fylkesnemnder	541
10.9.1 Kort om fylkesnemndene	541
10.9.2 Fylkesnemndenes myndighetsområde	542
10.9.3 Fylkesnemndenes sammensetning og arbeidsmåte	543
10.10 Rettslige overprøvmingsmuligheter ved tvangsvedtak	545
10.10.1 Vedtak om tvangsinleggelse og retensjon i psykisk helsevern ...	545
10.10.2 Erstatningssøknad ved feilbehandling av psykisk sykdom	546
10.10.3 Rettslig overprøving av fylkesnemndenes vedtak	547
10.11 Går samfunnet mot større eller mindre grad av tvangsbruk?	549
Literatur, registre mv.	553
Forkortelser	554
Norske lovforkortelser	554
Andre forkortelser	555
Lovforarbeider	557
Norges offentlige utredninger	557
Odelstingsproposisjoner og andre lovproposisjoner	559
Innstillinger til Odelstinget og andre lovinstillinger	563
Stortingsdokumenter utenfor lovbehandling	564
Stortingsmeldinger	564
Stortingsproposisjoner	565
Innstillinger til Stortinget	565
Høringsnotater mv.	566
Rundskriv fra departementer og direktorater	567
Litteratur	568
Lovregister	578
Konvensjonsregister	589
Domsregister	591
Stikkord	595